

КУШНАРЕВ И. В. СТРАТЕГИЯ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ КОРРУПЦИИ КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ АНТИКОРРУПЦИОННОЙ ПОЛИТИКИ

Осуществлен научный анализ стратегии противодействия коррупции и раскрыта ее природа. К основным стратегическим направлениям антикоррупционной политики отнесены информационно-исследовательская деятельность, правотворческая деятельность, институционально-учредительная деятельность, контрольно-надзорная деятельность, правоохранительная деятельность, профилактическая деятельность, воспитательная деятельность.

KUSHNAROV I. STRATEGY OF COUNTERACTION OF CORRUPTION AS A COMPONENT OF ANTI-CORRUPTION POLICY

The scientific analysis of strategy of counteraction of corruption is conducted and its nature is revealed. In the main strategic directions of anti-corruption policy are carried information and research activity, law-making activity, institutional and constituent activity, control and supervising activity, law enforcement activity, preventive activity, educational activity.

УДК 343.85

Л. А. МАЗУР,

здобувач

Харківського національного університету внутрішніх справ,

Я. О. МОРОЗОВА,

здобувач

Харківського національного університету внутрішніх справ

НАПРЯМКИ ВЗАЄМОДІЇ ПІДРОЗДІЛІВ КАРНОГО РОЗШУКУ З РІЗНИМИ СУБ'ЄКТАМИ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ

У результаті аналізу теорії і практики оперативно-розшукової діяльності визначено основні напрямки взаємодії підрозділів карного розшуку з різними суб'єктами протидії злочинам.

Кримінальна ситуація, що сформувалася в Україні, – якісно новий феномен як за масштабами злочинних проявів, так і за ступенем їх руйнівного впливу на життєдіяльність суспільства. Розкриття злочинів, розшук та викриття осіб, які їх учинили, є основними завданнями діяльності міліції щодо захисту життя, здоров'я, честі і гідності, прав і свобод громадян, інтересів суспільства та держави від противоправних посягань.

Одним із пріоритетних напрямів діяльності органів внутрішніх справ у сучасних умовах є боротьба зі злочинами загальнокримінальної спрямованості. Швидко і повне їх розкриття та розслідування значною мірою залежать від стану взаємодії суб'єктів протидії означеним злочинам [1, с. 3].

Питання зовнішньої взаємодії підрозділів карного розшуку з різними суб'єктами було предметом дослідження фахівців у сфері оперативно-розшукової діяльності, зокрема: А. В. Баб'яка, Б. І. Бараненка, А. М. Волощука, О. А. Гапона, Е. О. Дідоренка, О. Ф. Долженкова, А. Ф. Думка, В. П. Захарова, І. П. Козаченка, В. Л. Ортинського, В. Д. Пчолкіна, М. В. Стащак, В. Є. Тарасенко, Р. А. Халілева, В. В. Шендрика тощо.

Проте, враховуючи динамічні зміни оперативної обстановки, стабільно високий рівень вчинення злочинів загальнокримінальної спрямованості, зміни у кримінальному процесуальному законодавстві, а також вимоги сьогодення, ми можемо зробити умовивід про те, що обрана нами тематика є актуальною та потребує постійної уваги. Наведене вище й визначає предмет наукової статті.

Мета статті – визначити можливі напрямки взаємодії підрозділів карного розшуку (далі – КР) з різними суб'єктами протидії злочинам у сучасних умовах.

З огляду на тематику статті необхідно з'ясувати, які конкретно суб'єкти в рамках співпраці з підрозділами КР беруть участь у процесі протидії злочинам загальнокримінальної спрямованості. У результаті проведеного дослідження встановлено існуючий на даний час перелік суб'єктів протидії означеним злочинам, зокрема: 1) правоохоронні органи; 2) засоби масової інформації; 3) населення.

Серед наведених суб'єктів першочергове значення у процесі протидії злочинам підрозділами КР мають правоохоронні органи.

Слід зазначити, що вже традиційно з-поміж усіх правоохоронних органів підрозділи карного розшуку найбільше уваги приділяють співпраці з підрозділами Державної пенітенціарної служби. Це, на наш погляд, цілком закономірно і пояснюється тим, що, по-перше, здійснюючи оперативно-розшукову діяльність, оперативні підрозділи пенітенціарних установ одержують відомості про факти, події та осіб, які тим або іншим чином пов'язані з кримінальними процесами, що відбуваються не тільки в середовищі спецконтингенту – найчастіше вони стосуються діяльності інших осіб як в охоронюваній зоні, так і за її межами. Такі відомості, як правило, мають значення для багаторазового використання, а частина їх становить інтерес для інших оперативних підрозділів правоохоронних органів [2, с. 33]. По-друге, серед засуджених і заарештованих осіб значна частина тих, факти злочинної діяльності яких викриті не в повному обсязі. По-третє, з точки зору психології, у замкненому середовищі, якими є слідчий ізолятор чи виправна установа, особа відчуває брак спілкування, що може бути вміло використано оперативними підрозділами пенітенціарної служби для отримання інформації про факти та обставини вчиненого злочину.

Варто зазначити, що підрозділи карного розшуку також взаємодіють з оперативними підрозділами Служби безпеки України (далі – СБУ), які згідно з ч. 1 ст. 8 Закону України «Про Службу безпеки України» повинні взаємодіяти з державними органами, підприємствами, установами, організаціями та посадовими особами, які сприяють виконанню покладених на неї завдань [3]. Як слушно зазначається в науковій літературі, така взаємодія обумовлюється низкою обставин. По-перше, багато злочинів, боротьба з якими безпосередньо покладена на органи внутрішніх справ, мають схожість з особливо небезпечними злочинами, а іноді відрізняються від них тільки суб'єктивною стороною, що не дозволяє відразу ж після одержання повідомлення про їх вчинення з достатньою впевненістю визначити, до компетенції якого відомства належить припинення такого злочину. Тому на зазначеному етапі роботи потрібна спільна участь органів внутрішніх справ та органів Служби безпеки України. По-друге, схожість окремих завдань указаних органів вимагає узгодженого їх використання з метою недопущення розшифрування інформації, яка не може бути розголошеною. По-третє, взаємодія дозволяє маневрувати силами та засобами і максимально використовувати спе-

цифічні для зазначених органів методи та форми роботи [4, с. 102].

Водночас слід погодитися з Л. І. Аркушею з приводу того, що в даний час спільні зусилля органів МВС і СБУ доцільно було б спрямувати на виконання наступних організаційних і оперативно-тактичних завдань:

- формування спільних робочих груп на базі підрозділів Міністерства внутрішніх справ України (далі – МВС) і СБУ з функціями виявлення та відстеження лідерів і «авторитетів» організованої злочинної діяльності, що супроводжується корумпованими зв'язками, а також виявлення і усунення причин тривалої нереалізації оперативних матеріалів про діяльність великих організованих злочинних груп, забезпечення повноти перевірки і реагування на оперативну інформацію;

- обмін і спільне розроблення нових видів спеціальної техніки, тактики і методики розслідування окремих видів злочинів;

- розроблення нових форм і механізмів взаємодії підрозділів МВС і СБУ [5, с. 121].

Черговим правоохоронним органом, з яким підрозділи карного розшуку повинні співпрацювати, є оперативні підрозділи податкової міліції. Необхідність у такій взаємодії виникає у зв'язку з низкою обставин, зокрема:

- податкова міліція зосереджує всі свої зусилля на виявленні фактів приховання доходів від оподаткування. У процесі перевірки тих чи інших комерційних структур податкова міліція одержує цілісне уявлення про напрямки підприємницької чи іншої діяльності, а також про можливість причетності представників даної структури до злочинної діяльності, що може становити значний інтерес для органів внутрішніх справ (далі – ОВС), не кажучи вже про те, що в матеріалах податкової міліції містяться повні дані про керівників і засновників комерційних структур [5, с. 120];

- під час розслідування злочинів, наприклад таких, як замовне вбивство, у працівників карного розшуку дуже часто виникає необхідність перевірити фінансовий стан потерпілого і підприємства, на якому останній працював, з метою підтвердження чи спростування версії про вбивство з корисних мотивів.

Варто також підкреслити, що працівники податкової міліції з ініціативи працівників оперативних підрозділів ОВС можуть: 1) ознайомитися з документами та уточнити той чи інший факт, який становить інтерес; 2) за безпечити схоронність документів шляхом їх вилучення на законних підставах [6, с. 107–108].

Окрім взаємодії підрозділів карного розшуку з переліченими правоохоронними органами, успішній роботі з протидії злочинам сприяє належна організація взаємодії з органами прокуратури. Так, працівники вказаної установи під час виконання своїх функціональних обов'язків часто отримують інформацію про факти, події, явища та обставини, що становлять оперативний інтерес. Про це вони можуть повідомити підрозділ карного розшуку як усно, так і письмово. Часто працівники карного розшуку можуть отримувати первинну оперативно-розшукову інформацію із доручень прокурора [7, с. 120].

Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду та правоохоронних органів», до правоохоронних органів, окрім розглянутих нами вище, належать органи Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, митні органи, органи охорони державного кордону, органи державної контрольно-ревізійної служби, рибохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції [8]. Як свідчить практика, перелічені органи не володіють інформацією, яка становить інтерес для підрозділів КР, а тому взаємодія з ними відбувається лише в конкретних оперативно-тактичних ситуаціях.

Окремої уваги заслуговує питання координації взаємодії всіх перелічених правоохоронних органів для організації ефективної протидії злочинам. Слід зазначити, що основна мета координації – сприяти погодженими діями правоохоронних органів зниженню кількості злочинів та інших правопорушень і зміцненню законності. Проміжною метою координації може бути вирішення окремих приватних питань, наприклад поліпшення розкриття злочинів, виявлення і запобігання помилкам та недолікам попереднього слідства тощо.

Чітке визначення мети дозволяє діяти цілеспрямовано, розробляти конкретні плани заходів, прогнозувати і визначити ефективність погодженої діяльності, тому мета повинна бути точною, конкретною та реально досяжною наявними можливостями у визначений термін.

Поставлена мета досягається вирішенням низки завдань, які є загальними для всіх органів, що беруть участь у координації, і які впливають із директивних вказівок Президента України, Уряду України, законів та інших нормативних актів вищих органів державної влади.

Одне з указаних завдань – активізація діяльності правоохоронних органів щодо бороть-

би зі злочинами, забезпечення її поступального характеру і більшої цілеспрямованості. Іншим завданням координації є об'єднання зусиль правоохоронних органів і усунення їхньої роз'єднаності в боротьбі зі злочинами. Третє завдання – усунення паралелізму і дублювання в роботі правоохоронних органів і забезпечення її конкретності.

Таким чином, ми повністю підтримуємо думку В. Ф. Ущатовського стосовно того, що координація визначає порядок роботи учасників погодженої діяльності: в якій послідовності і ким повинні розроблятися плани конкретних заходів; яким має бути порядок виконання цих заходів; ким здійснюється контроль за виконанням кожного заходу і як визначається їхня результативність; як і ким виявляється ефективність погодженої діяльності за окремий період [9, с. 376–378].

Далі, як свідчить практика, за значенням і ефективністю взаємодії з підрозділами карного розшуку після правоохоронних органів одразу слідує інший суб'єкт – населення. Слід зазначити, що необхідність тісної і системної співпраці з населенням обумовлена низкою чинників. По-перше, без активної допомоги населення неможливо ні розкрити, ні розслідувати злочини. По-друге, участь населення служить ефективним засобом підвищення якості протидії злочинам. По-третє, участь громадян у протидії злочинам сприяє підвищенню правосвідомості самих громадян у кримінальному судочинстві. По-четверте, свідома участь громадян у кримінальному судочинстві чинить на осіб, що вчинили злочин, виховний вплив. По-п'яте, дуже часто без населення неможливо встановити причини, які породили злочини й умови, які сприяють їх вчиненню, а також ужити заходів до їх усунення [10, с. 41].

У той же час, на жаль, доводиться констатувати, що після здобуття Україною незалежності, демократизації суспільних інститутів, офіційного відходу від комуністичних офіційних догматів за рамки державної політики ефективність співпраці з населенням істотно погіршилась. Це можна пояснити тим, що відбулася зміна ідеалів та інтересів значної частини населення від державно-патріотичних до майнових, власно-індивідуалістичних; активізувались кризові політичні, соціально-економічні процеси та корупція; відсутні фінансові важелі стимулювання участі населення у процесі пошуку інформації, що становить оперативний інтерес; відбувається відтік досвідчених оперативних працівників в інші сфери; для великої

кількості працівників оперативних підрозділів *властивий* непрофесіоналізм [11, с. 87].

Аналізуючи проблеми взаємодії підрозділів карного розшуку ОВС України з населенням, наведемо слушну думку Ж. О. Жуковської стосовно того, що відносна життєстійкість гласного сприяння громадян правоохоронним органам у радянський період була обумовлена стійкою ідеологічною системою, що заохочувала громадян до участі у забезпеченні протидії злочинності, високим рівнем патріотизму народу та морально-матеріальним стимулюванням сприяння громадян правоохоронним органам. Нормативно закріплювалося, наприклад, право членів добровільних народних дружин на додаткову триденну відпустку, оголошення подяки, занесення на дошку пошани, нагородження грошовими преміями і цінними подарунками [12, с. 27], що, на жаль, сьогодні не практикується. Це, на наш погляд, і є одним із суттєвих та визначальних недоліків, які негативно впливають на мотивацію і бажання населення співпрацювати з ОВС під час виконання останніми покладених на них завдань.

Водночас відповідно до результатів соціологічного дослідження, тільки третина населення готова співпрацювати з ОВС у процесі протидії злочинам [13], що, на жаль, свідчить про суттєві прогалини в діяльності ОВС із налагодження ефективної взаємодії з пересічними громадянами.

Принагідно зазначимо, що в країнах Західної Європи, США та окремих азіатських країнах ситуація щодо взаємодії населення з поліцією кардинально відрізняється в кращий бік, що пов'язано з постійним пошуком нових та удосконаленням існуючих способів залучення населення до процесу протидії злочинності. Так, у США для підвищення ефективності розслідування злочинів існує програма «Зупини злочинця». Вона передбачає залучення добровільних помічників для допомоги у процесі пошуку інформації про злочинну діяльність осіб. Крім того, у штаті Мічиган існує громадська організація для боротьби зі злочинами на вулицях. Її діяльність полягає в цілодобовому чергуванні і повідомленні в поліцію про факти, що заслуговують на увагу.

У Японії однією з причин більш низького рівня злочинності порівняно з іншими країнами є широка взаємодія поліції з населенням. Відбувається це так: на рівні префектури і поліцейських дільниць створено відділи і відділення Асоціації із запобігання злочинності. Членом асоціації може стати будь-який грома-

дянин, який бажає взяти участь у боротьбі зі злочинністю. Обов'язками членів асоціації є повідомлення правоохоронців про скоєні злочини та патрулювання вулиць у вечірній і нічний час. Форпостами організації є «пункти контакту», де ведуться журнали спостережень за довіреним районом, і куди звертаються оперативні працівники для отримання інформації про місцевих жителів.

В іншій азіатській країні – Китаї – в кожній волості на вулицях міст засновані так звані «інформаційні пункти», що складаються з добровольців, котрі приймають повідомлення про злочини, які готуються чи вже скоєні, про підозрілих осіб та інші події. Для зв'язку міліції з населенням у відділеннях знаходяться поштові скриньки, куди кожен охочий може кинути листа чи матеріали з інформацією [11, с. 54–55].

Наступним суб'єктом протидії злочинам, якому часто стає відома інформація, що становить інтерес для підрозділів КР, є засоби масової інформації. З цього приводу заслуговує на увагу думка М. В. Стацака про те, що сьогодні, коли інформація розповсюджується через різні джерела з великою швидкістю, не можна нехтувати співпрацею із ЗМІ, оскільки вони є одним із джерел отримання інформації про скоєні злочини і злочинців, адже іноді населення швидше виходить на контакт із ЗМІ і розповідає їм факти, що становлять інтерес для ОВС [14, с. 84].

Принагідно зазначимо, що важливість співпраці із ЗМІ визначається тим, що, по-перше, вона виступає засобом оптимізації діяльності кожної зі сторін. По-друге, для ОВС (зокрема підрозділів КР) це спосіб отримання допомоги від населення у вигляді розширення джерел інформації, необхідної для вирішення своїх функцій. По-третє, така співпраця дозволяє ефективніше і раціональніше використовувати власні інтелектуальні та матеріальні ресурси. По-четверте, вона дозволяє формувати адекватну громадську думку про роботу правоохоронних органів [15, с. 181–182].

Підсумовуючи наведене, ми доходимо **висновку**, що можливими напрямками взаємодії підрозділів карного розшуку з різними суб'єктами є: 1) створення міжвідомчих робочих груп; 2) проведення спільних нарад, семінарів, конференцій, круглих столів; 3) вироблення спільної системи оцінювання результатів взаємодії між різними правоохоронними органами; 4) консультування з питань, які становлять взаємний інтерес; 5) систематичне доведення до населення за допомогою ЗМІ інформації про викрадене під час вчинення злочинів майно з

проханням повідомити про його можливе місцезнаходження чи осіб, які ним володіють; б) розроблення і подальше функціонування відомчої інтернет-сторінки під назвою «Викрадене майно», на якій повинен знаходитися та постійно оновлюватися перелік викрадених під час учинення злочинів речей (із фотографією у разі її наявності) із зазначенням координат пра-

цівників КР, яким можна повідомити у зручній для відвідувача сайту спосіб інформацію (телефоном, залишити повідомлення на сайті чи надіслати його на електронну пошту), яка допоможе встановити їхнє місцезнаходження чи координати нового власника; 7) виділення з підрозділу карного розшуку працівника, відповідального за організацію взаємодії з населенням.

Список використаної літератури

1. Гнеушев А. Г. Организационные основы деятельности органов внутренних дел по раскрытию преступлений прошлых лет : учеб. пособие / А. Г. Гнеушев. – Омск : ОВШМ МВД СССР, 1985. – 94 с.
2. Шендрик В. В. Правові та організаційно-тактичні основи профілактики пенітенціарної злочинності : навч. посіб. / В. В. Шендрик, В. В. Марков, Н. Є. Філіпенко. – К. : РВВ МВС України, 2009. – 116 с.
3. Про Службу безпеки України [Електронний ресурс] : закон України від 25 березня 1992 р. № 2229-ХІІ. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12>.
4. Бандурка О. М. Діяльність транспортної міліції в Україні щодо профілактики адміністративних правопорушень у сфері пасажирських та вантажних перевезень: сучасний стан та шляхи удосконалення : навч. посіб. / О. М. Бандурка, В. М. Бабакін, В. В. Шендрик. – Х. : Оберіг, 2010. – 150 с.
5. Аркуша Л. І. Основи методики виявлення і розслідування організованої злочинної діяльності при наявності корумпованих зв'язків : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Аркуша Лариса Ігорівна. – О., 2001. – 251 с.
6. Пчолкін В. Д. Взаємодія оперативних підрозділів ОВС з правоохоронними органами України у боротьбі зі злочинами в економічній сфері / В. Д. Пчолкін // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. – 2004. – № 2. – С. 101–111.
7. Особливості отримання і використання первинної оперативно-розшукової інформації підрозділами карного розшуку : монографія / М. Д. Мартинов, О. О. Деревягін, М. В. Стащак, В. В. Шендрик. – К. : Розвиток, 2012. – 232 с.
8. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів [Електронний ресурс] : закон України від 23 груд. 1993 р. № 3781-ХІІ. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12>.
9. Ущাপовський В. Ф. Протидія організованій злочинності: теоретичні та соціально-правові проблеми : монографія / В. Ф. Ущাপовський. – К. : ДНДІ МВС України, 2009. – 529 с.
10. Ярошенко С. М. Взаємодія правоохоронних органів та населення в оперативно-розшуковій діяльності / С. М. Ярошенко // Проблеми злочинності в Україні: роль правоохоронних органів та громадськості в їх запобіганні : матеріали круглого столу (м. Харків, 11–12 квіт. 2003 р.). – Х. : НУВС, 2003. – С. 39–43.
11. Отримання та використання первинної оперативно-розшукової інформації оперативними підрозділами ОВС України : монографія / А. В. Баб'як, В. П. Сапальов, М. В. Стащак, В. В. Шендрик. – Л. : Камеяр, 2010. – 167 с.
12. Жуковська Ж. О. Форми сприяння громадян органам внутрішніх справ / Ж. О. Жуковська // Вісник ОЮІ НУВС. – 2004. – № 4. – С. 26–34.
13. Кобзин Д. А. Эффективность деятельности милиции: оценка населения [Электронный ресурс] / Денис Кобзин. – Режим доступу: <http://khisr.kharkov.ua/index.php?id=1320172024>.
14. Стащак М. В. Співпраця правоохоронних органів та ЗМІ під час пошуку інформації про скоєні злочини та злочинців: зарубіжний досвід / М. В. Стащак // Актуальні проблеми управління та службово-оперативної діяльності : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 26 жовт. 2007 р.). – К. : Акад. упр. МВС, 2007. – С. 82–84.
15. Бахин В. П. Использование средств массовой информации в борьбе с преступностью / В. П. Бахин, Н. С. Карпов, М. А. Михайлов // Вісник ЛАВС ім. 10-річчя незалежності України. – 2002. – № 2. – С. 181–201.

Надійшла до редколегії 14.12.2012

МАЗУР Л. А., МОРОЗОВА Я. О. НАПРАВЛЕНИЯ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ПОДРАЗДЕЛЕНИЙ УГОЛОВНОГО РОЗЫСКА С РАЗНЫМИ СУБЪЕКТАМИ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ПРЕСТУПЛЕНИЯМ

В результате анализа теории и практики оперативно-розыскной деятельности определены основные направления взаимодействия подразделений уголовного розыска с разными субъектами противодействия преступлениям.

MAZUR L., MOROZOVA Y. DIRECTIONS OF COOPERATION OF SUBDIVISIONS OF CRIMINAL SEARCH WITH DIFFERENT SUBJECTS OF COUNTERACTION TO CRIMES

As a result of analysis of theory and practice of operatively and search activity basic directions of cooperation of subdivisions of criminal search with different subjects of counteraction to crimes are determined.